

Дубравська Н.М.,
к.психол.н., доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
Зеленова Т., студентка 2 курсу ННІ педагогіки

Психологічні особливості розвитку економічного мислення молодших школярів

Сучасне життя вимагає пошуку нових підходів до виховання особистості сучасної дитини, тому що ринкові умови є природним середовищем її існування. Економічне виховання покликане відіграти важливу роль у формуванні в учнів початкових класів таких якостей, які б відповідали суспільним інтересам і сприяли всебічному розвитку особистості.

Слід зазначити, що свого часу А.Макаренко вказував на те, що кожна людина є учасником суспільного виробництва, і чим краще вона підготовлена для цього, тим більше користі принесе державі й собі [1]. Господарське виховання наших дітей повинно полягати в підготовці не тільки повноправного члена сім'ї, а й господаря-громадянина.

Головну роль у здійсненні економічної підготовки підростаючого покоління відіграє загальноосвітня школа, а в економічному і загальному вихованні — сім'я. Тому надзвичайно важливо гармонійно поєднувати ці ланки економічної освіти, особливо в початкових класах.

У сім'ї дитина досягає розуміння нормативних вимог, набуває досвіду виконання розпоряджень, переживає осуд, радість схвалення, досвід відповідальності й узгодженості. Завдяки прийнятим у сім'ї нормативно-практичним установкам у дітей із часом виробляються поняття про цілі, засоби, очікувані результати діяльності, про взаємні права та обов'язки, про заходи, які застосовуються за відхилень від прийнятих у сім'ї норм. Саме в колі близьких їй дорослих дитина оволодіває досвідом спільних цілей і праці,

діяльного співчуття, спільності інтересів, згуртованості, усвідомленої дисципліни й організованості.

Розвиток економічного понятійного мислення в учнів молодшого шкільного віку тісно пов'язаний з предметами і явищами. При цьому переважає спрямованість на вирішення конкретних завдань, пов'язаних з активною діяльністю (грою, малюванням, елементарними трудовими процесами). Поступово в учнів початкових класів формується вміння абстрагуватися, робити узагальнення й висновки. Засвоюються нові поняття, формується система уявлень, використовуються умовиводи. Узагальнення в дітей цього віку частіше охоплюють зовнішні ознаки, пов'язані з практичним застосуванням предметів. Молодшому школяру доступне розуміння багатьох причинних зв'язків між явищами, однак воно майже не виходить за межі його невеликого власного досвіду.

У процесі засвоєння економічних термінів, дитина нагромаджує знання про предмети та явища, засвоює взаємозв'язки між предметами та їхніми властивостями. Доповнення наявних відомостей з минулого досвіду прискорює процес розпізнавання та сприяє успішній адаптації до середовища. Відомо, що інтелект дитини знаходиться на кінчиках пальців, а тому основний спосіб вирішення різноманітних завдань – це практична дія. Образ об'єкта сприймання виникає, коли дитина так чи інакше є активною стосовно нього, тобто якщо вона активно займається предметною діяльністю. Система, за допомогою якої створювався образ, згортається, і кожного разу, коли учень звертається до цього образу, він відтворює відповідну, хоч і перетворену, систему дій. Розвиток мислення виявляється також у прагненні дізнатися про невідоме, зрозуміти, осмислити те, чого в предметі не дано. Щоб навчити мислити, потрібно ставити такі завдання, під час виконання яких діти могли б використати отримані раніше знання в нових умовах.

У процесі економічного навчання молодших школярів формується особливий вид сприймання — здатність до спостереження. Тому на уроці потрібно спонукати учнів до розширеного формулювання завдань, навчити

належним чином сприймати ті чи інші явища та дії. Для цього доцільно постійно демонструвати відповідні приклади, пояснювати прийоми огляду, споглядання речей, предметів, явищ.

У ході організації економічного навчання молодших школярів на засадах активізації пізнавальної діяльності виявлено їхню здатність до засвоєння економічних понять, до розмірковування, узагальнення, усвідомлення різноманітних зовнішніх і внутрішніх зв'язків як між окремими якостями предметів, так і між самими предметами. Основним критерієм повноцінного узагальнення економічних знань є вміння дитини навести й пояснити конкретний приклад або малюнок. Ця особливість зумовлює широке використання наочності в навчанні дітей 6—10 років. Наочні зображення та описи переважно лежать в основі суджень школярів про ознаки та властивості предметів і явищ. Розгорнутих пояснень учителя й матеріалу навчальних посібників здебільшого достатньо для оволодіння поняттями без безпосереднього оперування предметами.

З часом потрібно поступово збільшувати кількість суджень, які формуються в учнів без використання наочності. Поступово молодші школярі набувають умінь виділяти логічні зв'язки між окремими блоками засвоєних знань, оволодівають прийомами класифікації, аналізу, зіставлення, виділення головних моментів і об'єднання їх у цілісну картину. Наслідком цього є абстрактне судження та узагальнення знань. Однак не можна навчити працювати лише через спостереження та обговорення. Справжні уявлення й переживання, пов'язані з працею, формуються тільки за активної діяльності самої дитини, а знання про професії людей знайдуть застосування в її практичній діяльності.

У процесі навчання потрібно враховувати, що в цей період удосконалюються такі якості дитини як працелюбність і самостійність. У їхньому становленні дуже важливу роль відіграє розумна, продумана система заохочень дитини до успіхів. Особливе значення для розвитку молодших школярів має мотивація досягнення успіхів — оцінка дорослого окрилює,

розкриває те краще, що є в маленького трудівника. Необхідно заохочувати прагнення дитини до самостійності, доручати виконання більшої кількості справ без сторонньої допомоги й більше їй довіряти. Самостійність — необхідна умова розвитку розумових здібностей, допитливості й здогадливості. Вона активізує всю пізнавальну діяльність особистості, розкриває простір думці, штовхає до пошуку. В основі цієї якості — творче мислення, що відходить від шаблонів і виявляється в тому, якими способами розв'язуються розумові завдання. Для розвитку творчості зовсім не обов'язково придумувати щось неймовірне. У нагоді стають завдання типу «лабіринту» або «головоломок», створені спільними зусиллями дітей і дорослих, різноманітні конструктивні завдання. Головне — спрямувати дітей на те, щоб вони прагнули скористатися уже відомою їм інформацією, шукали різні способи розв'язання, удавалися до багатьох спроб, не соромилися ставити запитання, шукали різні комбінації.

Поза діяльністю немає пізнання. У будь-яких видах вона є основною умовою розвитку дитини. У діяльності учень і формується, і виявляє свою особистість, власні інтереси, смаки, здібності й нахили, уміння та навички, риси характеру: волю, наполегливість, цілеспрямованість, охайність тощо. Молодший школяр прагне до активності, до дієвого стану, хоче впливати на своє оточення, зробити його для себе близьким і зрозумілим. Дитині легше бути діяльною, енергійною, створювати й перетворювати, ніж пасивно споглядати. Отже, завдання дорослих — перетворити природну активність дитини в цілеспрямовану розумну діяльність.

Ще одна важлива вимога до організації економічної діяльності молодших школярів — домагатися, щоб вони досягали поставленої мети, не кидали справу на півдорозі. Часто діти, приступаючи до виконання якогось завдання, спочатку виявляють велику активність, діють енергійно й рішуче, а потім інтерес слабшає, згодом зникає зовсім, і справа, за яку так старанно взялися, залишається незавершеною — не вистачило наполегливості. Звичайно, треба мати на увазі нестійкість інтересів молодших школярів (вони

можуть полишити, не закінчивши, одне заняття й перейти до іншого, яке в цю хвилину їх більше приваблює), їхню легку емоційну збудливість, нездатність до тривалого зосередження уваги на чомусь одному й інші психічні властивості. Однак слід також пам'ятати, що наполегливість не тільки виявляється, а й формується саме в умінні досягати мети, доводити розпочату справу до кінця.

З розвитком пізнавальної діяльності виникають такі почуття, як здивування сумніви, упевненість, задоволення й радість від зробленої справи. Щоб праця не стала повинністю, важливо не відривати її від інтересів, потреб, емоційних переживань дитини. Цьому сприяють бесіди про те, що роблять батьки, яка суспільна користь від їхньої праці, розмови про випуск продукції, кількість, якість, продуктивність праці, витрати матеріалів на виготовлення продукції. Корисно наводити дітям факти й цифри, оскільки це дисциплінує, переконує, стимулює розмірковування. Часто доцільно навчати дітей в ігровій формі, захоплюючи їх ділом.

Отже, враховуючи вищенаведене, слід зазначити, що розвитку економічного мислення молодших школярів сприяє задіяність таких каналів: слухового — інформація, бесіди, обговорення; зорового — схеми, діаграми, плакати, тексти; моторного — розв'язування задач, завдань, створювання проектів, виконання конкретних предметних дій. Тому при організації навчального процесу у початковій школі вчителю слід враховувати його спрямованість, а саме: інформаційну (настановну), яку забезпечує наочність; операційну, що сприяє реалізації пізнавальної діяльності; контрольну, що здійснює контрольні заходи.

Список використаної літератури

1. Жихарєва О.М., Кашуба Л.В., Романушко О.М. Цікава економіка, 2 клас: посібник для молодших школярів / О.М.Жихарєва, Л.В.Кашуба, О.М.Романушко. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 64 с.
2. Кашуба Л.В. Цікава економіка. 3 клас: посібник для молодших школярів / Л.В. Кашуба. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 80 с.

3. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу // А.С. Макаренко. Твори в семи томах. – Т. 5. – К.: Радянська школа, 1954. – С. 7-93.